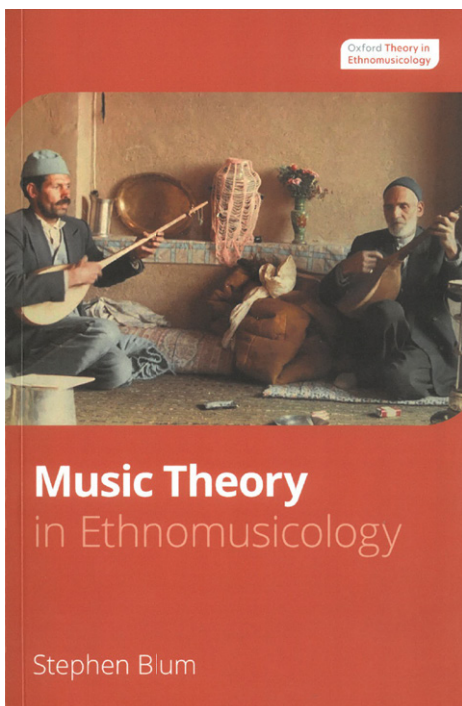

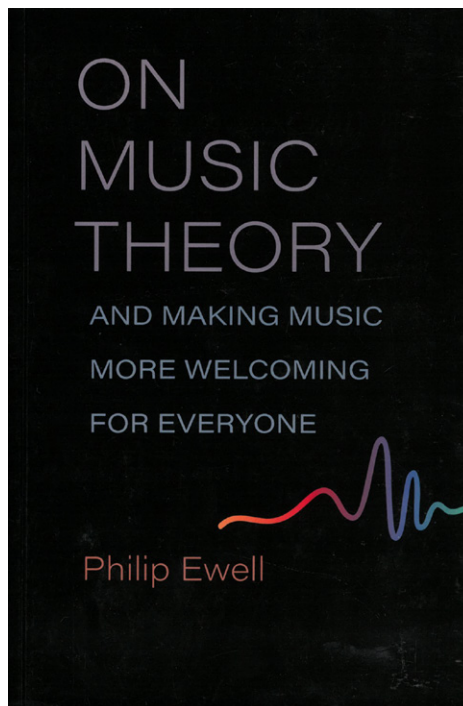
Blum: *Music Theory in Ethnomusicology*
& Ewell: *On Music Theory and Making Music
More Welcoming for Everyone* – srovnání

Lucia Reiprich
Maloveská

Stephen Blum
Music Theory in Ethnomusicology
New York: Oxford University Press, 2023,
221 stran
ISBN: 9780199303533

Philip Ewell
*On Music Theory and Making Music More
Welcoming for Everyone*
Michigan: University of Michigan Press, 2023,
314 stran
ISBN: 9780472055029

V roce 2023 vyšly v USA dvě publikace, které z velmi různých úhlů pohledu zachycují problematiku inkluze v hudební teorii a nutnosti hledět za hranice zaužívaného kánonu západní artificiální hudby. Stephen Blum v knize *Music Theory in Ethnomusicology*¹ systematicky prozkoumává interdisciplinární vztahy těchto dvou oborů. Philip Ewell se v *On Music Theory and Making Music More Welcoming for Everyone*² staví do pozice aktivisty a upozorňuje na stále nedostatečný stupeň diverzity hudební teorie a její výuky. Ve své recenzi rozebírám a srovnávám obě publikace a jejich přístupy, a to v kontextu současného vývoje diskurzu.

Kontext

V posledních dekádách se hudební teorie, zejména ta severoamerická, začala čím dál více zabývat nejen hudebními strukturami, ale také širšími kulturně-spoločenskými otázkami. Tato proměna přitom úzce souvisela například s proudem *new musicology*,³ jež se profiloval od 80. let. Hudební teorie jako disciplína dlouhodobě

zaměřená na západní artificiální hudbu a na hudební aspekty hudebních struktur začala být za svůj úzký profil kritizována.⁴ Do požadavků na diverzitu hudební teorie se promítala například témata z postkolonialistických teorií, feminismu, později také například queer teorií. Na nové výzvy reagoval a reaguje obor různě. Nabízí se například zvýšená interdisciplinarita oboru, snaha o zohlednění kontextu, ale i větší zájem o zkušenost jednotlivce – jak z hlediska kulturně-sociálního, tak například z toho fenomenologického. Ve srovnávaných publikacích se setkáme se dvěma typy reakcí. V jedné (Ewell) je široce pojmenováván, analyzován a přísně hodnocen přímo stav oboru, a to na konkrétních příkladech z hudebněteoretického diskurzu. Druhá publikace (Blum) problematiku zužuje a je hlubší sondou do průníků hudební teorie a etnomuzikologie.

Obě knihy považuji za logické pokračování práce jejich autorů. Philipp Ewell se problematice diverzity v hudební teorii, speciálně té rasové, věnuje dlouhodobě.⁵ V severoamerickém prostředí jsou jeho ostré

¹ Stephen Blum. *Music theory in Ethnomusicology*. New York: Oxford University Press, 2023. ISBN: 9780199303533.

² Philip Ewell. *On Music Theory and Making Music More Welcoming for Everyone*. Michigan: University of Michigan Press, 2023. ISBN 9780472055029.

³ Mezi první představitelé tohoto proudu lze řadit například Josepha Kermana, Susan McClary, Rose Rosengard Subotnik nebo Judy Lochhead. Do českého diskurzu se tyto pohledy dostávaly jen postupně. Ve zdejší hudební teorii se za jejich odraz dají považovat texty Vlastislava Matouška (Vlastislav Matoušek. „Etnická hudba – zdroj inspirace pro hudební teorii. Evropocentrismus a hudební teorie“. In. *K aktuálním otázkám hudební teorie*. Praha: NAMU, 2000, s. 130–133), byť autor na *new musicology* explicitně nenavazuje.

⁴ Kritice za přílišnou orientaci na notový zápis a izolaci hudby od dalších souvislostí čelila hlavně takzvaně „formalistická“ pojetí hudební teorie, jako například set theory Allena Forta.

⁵ Zmiňme kontroverzní text „Music Theory and the White Racial Frame“ o rasismu v Schenkerově teorii. Philip Ewell. „Music Theory and the White Racial Frame.“ *Music Theory Online*, roč. 26, č. 2, 2020. Původně prezentováno na konferenci Society of Music Theory v roce 2019.

postoje známé, přičemž se nevyhnuly ani kritice za nedostatečně vědecké postupy a přílišnou radikálnost.⁶ Jeho texty byly dokonce označeny za manifest.⁷ Jméno muzikologa Stephena Bluma na sebe podobné vášně neváže. Emeritní profesor Columbia University of New York se etabloval především na poli etnomuzikologie, často však s interdisciplinárními přesahy.⁸ Velkou část své profesní dráhy také věnoval výzkumu íránské hudby.⁹

Témata

V centru zájmu knihy Philipa Ewella *On Music Theory and Making Music More Welcoming for Everyone* stojí samotná situace hudební teorie. Na tu autor nahlíží právě optikou diverzity a inkluze. Nejdůležitější je pro něj téma rasismu, částečně pak také genderové rovnosti. Často kritizovaný fakt, že se hudební teorie neorientuje na jinou hudbu než evropskou a severoamerickou, komentuje Ewell spíše okrajově. Mnohem zaníceněji poukazuje na užší problém: a sice, že i k západní tradici přistupuje hudební teorie selektivně a nabízí

jen zkreslený pohled. Kánon hudební teorie totiž podle Ewella neobsahuje dostatek tvorby autorů a autorek jiné než bílé rasy a opomíjí také ženské autorky. Specificky Ewell pojmenovává také problémy antisemitismu a „antiblackness“, tedy nesnášenlivosti nebo ignoranci vůči Afroameričanům. Nezaměřuje se přitom jen na stav hudebněteoretického výzkumu, ale i na výuku hudební teorie.¹⁰

Stephen Blum si vybírá jasněji ohraničené, i když stále relativně široké téma. Zabývá se vztahy hudební teorie a etnomuzikologie. Hledá přitom cesty, kterými by se hudební teorie mohla vydat, aby byla pro etnomuzikologii prospěšnou a relevantní, a částečně také opačnou variantou vlivu. Mohli bychom říct, že jedním z hlavních témat knihy je skutečnost, že (západní) hudební teorie není schopna optimálně zachytit hudební jevy v různých kulturách a společnostech.¹¹ Obor tak nemůže mít jen jednu podobu a měl by se přizpůsobovat hudbě, kterou popisuje. Velkou pozornost věnuje Blum pojmenovávání hudebních jevů nebo jevů,

⁶ Například zmíněná přednáška „Music Theory and the White Racial Frame“ byla označena za „útok“. P. Ewell. *On Music Theory And Making Music More Welcoming for Everyone*, s. 125.

⁷ Takto měl jeho text v e-mailu označit někdejší šéfredaktor *Music Theory Online*, Jeff Perry. P. Ewell. *On Music Theory And How To Make Music More Welcoming for Everyone*, s. 204.

⁸ Stephen Blum. „Ethnomusicologists and Questions of Temporality“. In: *Music in Time: Phenomenology, Perception, Performance*, ed. Suzanna Clark – Alexander Rehding. Cambridge: Harvard University Department of Music, 2016, s. 55–67.

⁹ Je například autorem hesla o Íránu v *The Garland Encyclopedia of World Music*. „Iran: an Introduction“ In: *The Garland Encyclopedia of World Music, Volume VI, The Middle East*, ed. Virginia Danielson – Scott Marcus – Dwight Reynolds. New York: Garland, 2002, s. 823–838.

¹⁰ Srovnává například učebnice hudební teorie a to, jaký podíl mezi notovými příklady mají skladby od jiných než bělošských mužských autorů.

¹¹ Termín „společnost“ volím v souvislosti s terminologií, kterou používá Blum.

kteří jsou s hudbou spojeny, například s její realizací. Důraz klade na vztah abstraktních konceptů,¹² pojmů a toho, jak tyto zohledňují dané kultury.¹³ Také se pak obrací k vlastnostem a původu termínů, přičemž zdůrazňuje například etymologický význam metafor. Právě snahu příslušníků různých společností o pojmenovávání jevů a aktivit, které souvisí s hudební praxí, lze v Blumově pojetí chápat jako jeden z přirozených, ač nesystematizovaných projevů hudební teorie.

Východiska, premisy

Ewellovu motivaci k napsání recenzované publikace můžeme vytyčit již z abstraktu knihy. V tom autor uvádí, že „americká hudební teorie byla od svých počátků zastřešena a vyučována téměř výlučně bílými muži“¹⁴. V úvodu knihy zase zmiňuje, že se pokouší o jiné vymezení oboru, a to

z pohledu Afroameričana. Za hlavní cíl knihy pak přímo vytyčuje antirasismus, který podle něj zabezpečuje svým pohledem příslušníka rasy, jejíž názor označuje za ignorovaný.¹⁵ Za důležité opory Ewellova textu lze označit koncepty „white mythology“¹⁶, případně již zmiňovanou „antiblackness“. V knize tak přirozeně zachází i do témat sociologie. Pro evropský, zvláště středoevropský diskurz se Ewellova východiska mohou jevit jako poněkud cizí a nerelevantní. Kniha tak vyžaduje určitou orientaci v severoamerických souvislostech: společensko-kulturních, ale také hudebněteoretických.¹⁷

Jako jednu z důležitých premis Blumovy knihy lze formulovat, že jedna hudební teorie nepostačuje k popsání různých hudebních tradic. Blum také pracuje se širším pojetím termínů teorie a hudba. Účinně toho dosahuje použitím termínů *music-musicking*¹⁸

¹² Fenomén konceptu jako určitého zobecnění a abstrakce chápe Blum jako nedílnou a formativní součást západní hudební teorie. Pro jiné hudebněteoretické tradice podle něj tak podstatný není.

¹³ Takto například vybírá koncept módu. Pod koncepcí módu zařazujeme podle Bluma celou řadu projevů (rága, maqam...), přičemž ale tento koncept nemůže být schopen tyto jevy celkem přesně pojmut.

¹⁴ „Since its inception [...] American music theory has been framed and taught almost exclusively by white men.“ P. Ewell. *On Music Theory And Making Music More Welcoming for Everyone*.

¹⁵ Píše o sobě jako o „person [...] designed to ignore“, s. 3.

¹⁶ Tento koncept je kritikou kolonialistických a imperialistických pohledů, které kladou do popředí zkušenosti příslušníků bílé rasy.

¹⁷ Pro lepší orientaci v realitách současné severoamerické hudební teorie a jejího nedávného vývoje lze doporučit článek Patricka McCrelesse „Rethinking Contemporary Music Theory“ (Patrick McCreless. „Rethinking Contemporary Music Theory“. In *Keeping Score: Music, Disciplinary, Culture*, edit. David Schwarz, Anahid Kassabian a Lawrence Siegel. Charlottesville: University Press of Virginia, 1997, s. 13–53), nebo také zevrubnější uchopení Aarona Girarda v disertační práci *Music Theory in an American Academy* (Aaron Girard. *Music Theory in an American Academy*. Disertační práce. Cambridge: Harvard University, Faculty of Arts and Science, Department of Music, 2007).

¹⁸ Lze vysvětlit jako souhrnné označení pro všechny aktivity spojené s hudebními projevy – jak s její produkcí, tak s jejím poslechem nebo jinou účastí. Blum navazuje na koncept Christophera Smalla představený v knize *Musicking: The Meanings of Performing and Listening*, který zdůrazňuje sociální funkci hudby a to, že spíše než o fenomén se jedná o aktivitu. (Christopher Small. *Musicking: The Meanings of Performing and Listening*. Middletown: Wesleyan University Press, 1998). Slovo *musicking* ponechávám z důvodu chybějícího českého překladu nebo jakéhokoliv příbuzného termínu v originálu.

a *theory-theorizing*¹⁹. Termín *musicking* umožňuje autorovi pojmut pestřejší škálu hudebních projevů: i těch, které by nezapadaly do toho, co pod slovem „hudba“ rozumíme v západní tradici. Podobně mu slouží slovo *theorizing*. To používá v případě, že je *musicking* nějak reflektováno, nicméně kdy tyto reflexe neústí do systematizované teorie. Za projev teoretizování přitom považuje už samotné pojmenování jevu. V této souvislosti také rozlišuje explicitní a implicitní hudební teorii a teoretizování. Uvědomíme si tak, že cílem teoretizování není vytvoření teorie, ale vychází spíše z potřeby rozlišit a popsat jednotlivé jevy, zřejmě například za účelem komunikace o nich. V oddílu *The Book's Agenda* pak Blum píše o „všelidské schopnosti teoretizovat“²⁰. Uznání této „schopnosti“ by podle autora mohlo etnomuzikologům pomoci oprostit se od čistě akademické praxe. Ta podle něj sice teoretizuje, ale není přímo spjata se zkoumanými daty a nevychází z praxe tak jako teoretizování příslušníků daných společností. Za zajímavé rozšíření pole hudební teorie také považuji to, že se Blum zabývá nejen hudebními činnostmi a jejich výsledky, ale i tím, kdo na těchto činnostech participuje.²¹ V tradiční hudební teorii sice existuje odvětví teorie interpretace, i ta se však věnuje spíše zmíněnému výsledku interpretace než těm, kdo tento výsledek tvoří.

Struktura a styl

Autoři obou knih si pro členění svého textu volí kapitoly, v nichž se věnují některému užšímu problému. Blum na půdorysu šesti kapitol přechází od obecnějších témat (kapitoly *Ethnomusicologists and Music Theory* a *Communication and Transformation of Music Theory*) k těm konkrétnějším a specializovanějším (například předposlední kapitola *Relationships among Names and Terms*). Ewellova kniha má shodou okolností stejný počet kapitol. Autor ji přitom také uvozuje obecnějším pojednáním v kapitole *On Music Theory, Race and Racism*. Další kapitoly však neřadí do žádné linie a nekoncepce je jako postupné odkrývání jednoho tématu. Ewell spíše předkládá dílčí sondy do negativních fenoménů hudební teorie, které sám považuje za relevantní. Věřím sice, že osobní pohled autora by mohl vést k legitimnímu výběru, nesměl by však postrádat konzistentnost, jako je tomu v tomto případě. Nejednotnost se projevuje hlavně v širí záběru jednotlivých kapitol. V některých autor rozebírá dost rozkošatě problémy. V kapitole *On Classical Music's Antisemitism* Ewell například relativně zešířena vysvětluje rozdíly mezi antisemitismem a rasismem. Zároveň zde však uvádí zcela konkrétní citáty skladatelů klasické hudby, které jsou orientovány antisemitsky. Do ještě většího detailu zachází, když z tohoto hlediska rozebírá

¹⁹ Slovo *theorizing*, na rozdíl od slova *musicking*, se neopírá o žádnou existující literaturu. Pro účely textu pracuji s pojetím slova *theorizing* (teoretizování) jako nesystematizovanou reflexí a především pojmenováváním jevů, jež vyplývají z *musicking*, přičemž tato reflexe je úzce vázaná na praxi.

²⁰ „Pan-human capacity for theorizing“. S. Blum *Music Theory in Ethnomusicology*, s. 23.

²¹ Kapitola *Actors, Actions, and Outcomes*, kde Blum například přibližuje interakce těch, kteří se na *musicking* podílejí (například princip zvolání–odpověď).

komentář amerického teoretika Timothyho Jacksona, kritika již zmíněného Ewellova příspěvku. Celá kapitola *On Volume 12 of the Journal of Schenkerian Studies*²² je pak dokonce věnována jedné konkrétní kauze americké hudební teorie.

Strukturu a celkový tvar knih podle mě ovlivňuje i autorský záměr. Ewell se soustředí na nastolení témat, jejich popis, problematizování a kritiku, přičemž svým provokativním stylem nastavuje zrcadlo a snaží se jednotlivá témata zviditelnit. Konkrétní řešení problémů ale navrhuje spíše sporadicky. Blumovu knihu zastřešuje jeden problém – vztah etnomuzikologie a hudební teorie, případně nedostatečnost teorie jako disciplíny. Na tento problém pak nahlíží z různých úhlů pohledů, hledá spojitosti a rozdíly obou oborů, a jeho kniha se tak dá přímo považovat za jeden přímý a svébytný návrh toho, jak by řešení pojmenovaného problému mohlo vypadat.

Jak jsem naznačila už i výše, celkově se styl obou knih liší i v užitém jazyce a lze říct, že obecně i v míře subjektivity. Stephen Blum sice nepíše akademicky stroze, ale zdržuje se osobních soudů. Jeho publikace tudíž zůstává nezpochybnitelně vědecká. Pro Ewella je kniha spíše vlastní výpověď.

Na jednu stranu se opírá o relevantní literaturu nebo o přesvědčivé, snad až šokující statistiky.²³ Jinde ale vnáší do textu agitační, aktivistický (nebo alespoň publicistický) charakter. Za takové bych označila kupříkladu jeho seznamy „doporučení“. V nich navrhuje, jak by se mohla *Society of Music Theory* přiblížit k rovnosti, například tím, jak sestaví recenzní komise. Tato poznámka není v žádném případě myšlena jako zpochybnění Ewellových závěrů, spíše jako zamyšlení nad jejich formulací. Ewell se zřejmě vzdaluje omezením vědecké metodologie a objektivního jazyku zcela vědomě a cíleně. Domnívám se ale, že tím jeho odpůrci získávají další argumenty pro kritiku jeho postojů. Otázkou pro mě je, jestli je Ewellův styl pro jeho myšlenky benefitem, nebo je naopak v očích odborné veřejnosti (zbytečně) diskvalifikuje.

Přínos knih, hodnocení

Věřím, že obě knihy mají svoji cílovou skupinu, pro kterou budou inspirativní a přínosné. Mají také potenciál rozproudit diskusi, v případě Ewellovy publikace nepochybně i dost bouřlivou. Podle mého názoru bude mít ale každý titul jiný dopad, a to z různých důvodů. Prvním je již

²² Není cílem této recenze tuto kauzu podrobně popisovat, nebo dokonce posuzovat. Ve zkratce lze říci, že Ewellova kritika Schenkerova teoretického díla v příspěvku „Theory and the White Racial Frame“ vyvolala nebývalý ohlas u celé řady teoretiků napříč Severní Amerikou i Evropou. Celkem patnáct reakcí bylo otištěno právě ve dvanáctém čísle *Journal of Schenkerian Studies*. V této kapitole Ewellovy knihy se tudíž osobní angažovanost přehlídí jen stěží, jednotlivé reakce se ale snaží rozebírat a dementovat i v obecnější rovině. Za nestandardní praxi lze přitom označit přinejmenším fakt, že Philip Ewell podle svých slov nebyl přizván k tomu, aby se vyjádřil v témže čísle periodika. Kauza pravděpodobně pokračuje, v posledním čísle *Journal of Music Theory* (roč. 68, č. 1, 2024) byl totiž zveřejněn soubor textů věnovaných antirasismu v hudební teorii, především v souvislosti s tonalitou: a to včetně jednoho Ewellova textu.

²³ Zmiňme Ewellův rozbor diversity příkladů v učebnicích hudební teorie. V sedmi nejpoužívanějších učebnicích je podle jeho statistiky pouze 7,14 % od ženských autorek, pouze 6,62 % pak od neběložských autorů. P. Ewell. *On Music Theory and Making Music More Welcoming for Everyone*, s. 40.

popsaný způsob toho, jak autoři přistupují k řešení daných problémů. Publikace Stephena Bluma může v tomto směru nabízet čtenářstvu uspokojivější výsledek. Také má potenciál rychleji a příměji proniknout například i do akademické sféry.

Stephen Blum se navíc zabývá oblastí, která je bez problémů srozumitelná i za hranicemi USA a je zcela relevantní pro mezinárodní diskurz. Nabízí konkrétní pohledy na to, jak etnomuzikologii a hudební teorii propojovat a jak spolu tyto disciplíny komunikují. Svým výzkumem pak nenuceně nabízí i odpovědi na otázku, jak může inkluzivnější hudební teorie vypadat. Pro českou hudební teorii mohou být podnětné jeho úvahy o terminologii, která se řadí k aktuálním zdejšími tématům. Knihu proto považuji za velmi přínosnou pro naše

prostředí, a to také proto, že zde má propojení etnomuzikologie a hudební teorie svojí tradici. Radikálnost Philipa Ewella může být hlavně pro severoamerickou hudební teorii výrazným, důležitým impulzem a výzvou. Ve (středo)evropském prostředí však tento styl nemusí nacházet odezvu. Pro českou odbornou veřejnost může sloužit spíše jako exkurz do současné situace a jako příklad textu, jaký v našem regionu příliš nenacházíme. Snad tak může povzbudit k odvážnějším, excentričtějším počínům a k otevření nových, dosud ignorovaných otázek na pomezí hudební teorie a kulturně-společenské oblasti. Nemusí se jednat o otázky, které rezonují v severoamerickém prostředí, právě naopak. Věřím, že by stálo za to vytyčit otázky, které, ač někdy možná skrytě, ovlivňují český diskurz.